

УДК 378.147

Ольга Комар

ФАХОВА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ: ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ У ВНЗ

Інтерактивне навчання передбачає абсолютно новий підхід до навчання студентів у ВНЗ. У процесі інтерактивного спілкування студенти мають змогу висловлювати свої думки, пропозиції, критику; сприймати різні думки і міркування, осмислювати їх і робити умовиводи; вчаться бути толерантними і витриманими до міркувань і висловлювань своїх колег. Викладач же виступає в ролі наставника, порадирика і, ні в якому разі, не карателя, критика тощо.

Аналіз широкого кола різних джерел показав, що в педагогічній науці приділяється значна увага проблемі фахової підготовки майбутнього вчителя, в тому числі й формуванню в нього технологічних умінь. Зокрема, проблемі формування й розвитку загальнопедагогічних умінь майбутніх учителів присвячені праці В. Бондаря, С. Гончаренка, В. Кан-Калика, О. Коберника, Н. Кузьміної, В. Кузя, О. Мороза, О. Плахотник, О. Пометун, О. Савченко, В. Семиченко, В. Сластьоніна, М. Сметанського та ін. Різні аспекти підготовки майбутнього вчителя в умовах ступеневої освіти розкриваються в дослідженнях В. Арнаутова, І. Бежа, О. Біди, С. Власенко, А. Глузмана, М. Гриньової, П. Гусака, О. Дубасенюк, І. Зязюна, А. Кузьмінського, М. Левшина, С. Малих, С. Мамрич, С. Мартиненко, Л. Петухової, В. Рубцова, І. Руснака, О. Сергеєнкової та ін.

Заслужують на увагу наукові праці, присвячені дослідженню проблеми інтерактивного навчання. Окремі дослідники розглядають можливості інтерактивного навчання для розвитку здібностей та особистісних якостей студентів, їх пізнавальних інтересів (С. Бізяєва, О. Сорочинська), екзистенціальних цінностей (А. Алімпієва, Н. Бондаренко), комунікативної компетенції та спілкування (М. Винокурова, Л. Гейхман, І. Сімаєва), творчих здібностей студентів (Р. Рафікова), англомовної лексичної компетенції (Ю. Семенчук).

Інтерес дослідників викликають і такі дидактичні аспекти застосування інтеракції як розробка інтерактивних навчальних курсів (І. Горбаченко), педагогічні умови застосування інтерактивних форм навчання в педагогічному ВНЗ (Т. Добриніна), запровадження інтеракції у передпрофільну підготовку учнів сільської школи (А. Закиєва).

Частина досліджень пов'язана із запровадженням інтерактивної технології у викладання різних предметів загальноосвітньої школи: географії (П. Кирилов, О. Шувалова), англійської мови (Г. Кривчикова), дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів (Н. Коломієць), геометрії (А. Рижков), фізики

(Н. Шолохова). О. Єльнікова розкрила питання управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій у навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу.

Останніми роками арсенал педагогічних технологій збагатився ще однією – інтерактивною (О. Пометун, Г. Селевко, Н. Суворова, С. Уткін та ін.), яка відповідає потребам сучасної освітньої ситуації в пошуку та запровадженні нових форм навчальної взаємодії між учасниками процесу навчання. Зберігаючи кінцеву мету і основний зміст освітнього процесу, ця технологія засновується на взаєморозумінні та співпраці не лише вчителя з учнями, а й учнів між собою. Тому, окрім навчальних цілей, у процесі подібної взаємодії учні усвідомлюють цінність інших людей, їх думок та інтересів, у них формується потреба в спілкуванні, емпатія, що характерно для найкращих моделей суб'єкт-суб'єктного і особистісно орієнтованого навчання.

«Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної активної взаємодії всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де студент і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання» [3, с. 5]. Педагог виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером студентського колективу.

Інтерактивну технологію навчання О. Пометун, Л. Пироженко умовно поділили на три групи залежно від доцільної для їх використання форми навчальної діяльності. У сучасній педагогіці вирізняють чотири форми навчальної діяльності:

1. Парну (робота суб'єкта з педагогом чи однолітками один на один).
2. Фронтальну (учитель навчає одночасно групу суб'єктів або всю академічну групу).
3. Групову або кооперативну (всі суб'єкти навчають один одного).
4. Індивідуальну (самостійну роботу суб'єкта) [3].

Інтерактивне навчання використовують в разі застосування фронтальної та кооперативної форм організації навчальної діяльності студентів (інтерактивна технологія передбачає саме ці дві форми, кожна з цих форм має свої особливості, на які необхідно зважати при визначенні способів організації засвоєння студентами знань).

На заході розроблено багато методик, що застосовуються в інтерактивному навчанні. Це і робота в малих групах, і дискусії, турніри, диспути, дібати, «міні-уроки», брейкстормінг, ділові ігри, імітаційні ігри, ситуаційні вправи, задачі, проблеми, вправи, «Puzzle» та ін. Ці методики

можна застосувати як для викладання, засвоєння нового матеріалу, так і для перевірки знань студентів. Розглянемо ті з них, які ми застосовуємо на заняттях з методики математики.

Модель групового вирішення проблеми за допомогою метафоричного мислення має назву «Синектика». Це модель групової творчої діяльності та навчального дослідження, яка розробляється у зарубіжній педагогіці з 1960-х років. Синектика (Synectics) вміщує досвід застосування відомого методу групової генерації ідей, який має назву «мозкова атака», або «мозковий штурм» (Brainstorming). Синектика розвивалася як спільна пошукова діяльність у вирішенні проблем експертними групами з використанням домислів, сміливих гіпотез, «хибних ідей» та інтуїтивних рішень.

Організація навчальної роботи за синектикою передбачає такі дії:

1. Початкове висунення проблеми, яка є досить складною для вирішення.

2. Аналіз проблеми та повідомлення необхідної інформації. Роль експерта, який повинен компетентно оцінити доповідь-повідомлення, може виконувати викладач або підготовлений до такої роботи студент. На цьому етапі застосовують різноманітні інформаційні джерела, тому що збирання фактів закладає ґрунт для вирішення проблеми.

3. З'ясування можливостей вирішення проблеми шляхом детального аналізу та коментування викладачем і експертом усіх висунутих варіантів з поясненням причин, за якими деякі з них відхилено.

4. Переформулювання проблеми кожним студентом самостійно своїми словами так, як він її розуміє, з метою наближення завдання до себе самого.

5. Спільний вибір одного з варіантів переформулювання проблеми, початковий варіант тимчасово відкидається.

6. Висунення образних аналогій з залученням «метафоричних» описів та явищ, що уміщує проблема. Важливо на цьому етапі робити поряд із прямими зіставленнями предметів і явищ, наводити «особистісні» та «символічні» аналогії (два-три слова), можливі навіть аналогії «фантастичні».

7. Пристосування окреслених групою підходів до вирішення або готових рішень до вимог, що закладені у самій проблемі. На цьому, останньому етапі, з'ясовуємо, чи проблема є вирішеною, чи потрібно обрати новий шлях пошуку правильного рішення.

Отже, слід пам'ятати що синектика як метод організації роботи вміщує низку уявлень про природу творчої діяльності і можливостей її цілеспрямованості і внесення у навчальний процес.

Можливі два варіанти використання моделі: 1) синектичний – створення нових уявлень від відомого до невідомого; 2) аналітичний – оволодіння новими уявленнями від невідомого до відомого.

На практичних заняттях доцільно застосовувати дискусії. Дискусія повинна бути проблемною. Викладач повинен надати можливість висловити думку всім бажаючим і ні в якому разі не нав'язувати свою.

У своїй роботі ми використовуємо різні прийоми обміну думок, які являють собою такі форми дискусії:

– **«круглий стіл»**: бесіда, у якій на рівних бере участь невелика група студентів (до 5 чоловік) та під час якої відбувається обмін думками як між ними, так і з «аудиторією» (решта групи);

– **«засідання експертної групи»** («панельна дискусія»): спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4–5 студентів з визначенням заздалегідь головою) та обговорення доповіді (досить стислої) кожного з них, у якій доповідач висловлює свою позицію;

– **«форум»**: обговорення, що нагадує «засідання експертної групи», у ході якого ця група обмінюється думками з «аудиторією»;

– **«дебати»** формалізоване обговорення, яке побудоване на основі заздалегідь фіксованих виступів учасників представників двох протилежних команд-суперників та заперечень. Варіантами такого обговорення є «британські дебати», що фактично відтворюють процедуру обговорення проблемних питань у Британському парламенті;

– **«засідання суду»**: обговорення, що імітує слухання справи у суді, на якому розподіляються ролі всіх учасників.

Серед форм навчальної дискусії можна виділити і «техніку акваріума». Це особливий варіант організації групової взаємодії [3, с. 135–136]. Цей різновид дискусії застосовується в роботі з матеріалом, зміст якого пов'язаний з суперечливими підходами, конфліктами, розбіжностями.

Введення в сучасні навчальні заклади України інтерактивних методик у викладання фахових дисциплін дає можливість докорінно змінити ставлення до об'єкту навчання, перетворивши його на суб'єкт, тобто зробити студента співавтором своєї версії, семінарського заняття тощо [1, с. 4].

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії усіх учасників навчального процесу. Педагог виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [1, с. 7].

Фронтальні вправи інтерактивного навчання (за О. І. Пометун) передбачають одночасну спільну роботу всієї групи. Питання і завдання викладача примушують задуматися над проблемою і колективно її вирішити. Разом з тим викладач заохочує всіх учасників і учасниць до

висловлення своїх ідей, до участі у дискусії. Різновидом загально групового обговорення є вправа «Мікрофон», що надає можливості кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання, або висловлюючи свою думку чи позицію. Прийом «Незакінчені речення» часто поєднують із «Мікрофоном». Він дає змогу ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими.

Кооперативним навчанням називається такий варіант його організації, за якого студенти працюють у невеликих групах, щоб забезпечити найефективніший навчальний процес для себе і своїх товаришів. Одержавши інструкції від викладача, студенти об'єднуються в невеликі групи. Потім вони виконують завдання, поки всі члени групи не зрозуміють і не виконають його успішно. У ситуаціях кооперативного навчання існує позитивна взаємозалежність цілей, що їх досягають студенти: вони розуміють, що можуть досягти своїх особистих цілей, тільки якщо їхні товариші по групі також досягнуть успіху. До кооперативних вправ відносяться такі: робота в парах; ротацийні (змінювані) трійки; два – чотири – всі разом; карусель; робота в малих групах; акваріум.

Велику роль при навчанні студентів приділяють рольовим іграм. Дидактична (навчальна) гра – це гра за правилами, підпорядкованими досягненню заздалегідь накресленого ігрового результату (за Н. В. Кларінім). На відміну від ігрової діяльності, цілеспрямована гра уміщує момент змагання [4, с. 90]. Дидактичні ігри ми застосовуємо при проектуванні та проведенні (і обговоренні) фрагментів уроків. Це дає можливість студенту побувати в ролі вчителя і відчувати всю відповідальність такої роботи.

Протягом кількох останніх років ми застосовували перераховані вище форми роботи і дійшли висновку, що вони мають свої переваги у порівнянні з традиційними методиками проведення практичних занять зі студентами. Основними з них можна назвати такі: за однакової проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший; висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь; формується вміння співпрацювати; формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між студентами; розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, контроль, самоконтроль) тощо.

Підсумовуючи вищезазначене, звернемо увагу на те, що організувати підготовку студентів доцільно за інтегрованим принципом, організуючи навчання студентів системно, послідовно: а) спочатку ознайомлюючи їх з процесом інтерактивного навчання – навчання за інтерактивною технологією (набуття особистого досвіду); б) вивчення теорії та методики інтерактивного навчання у процесі засвоєння спецкурсу та фахових методик бакалаврами (набуття знань та елементарних умінь застосовувати інтерактивні технології); в) вивчення курсів «Теорія та

технології освітньої галузі ...Математика, ...Мова, ...Природознавство» фахівцями (закріплення знань та набуття професійних умінь у застосуванні інтерактивної технології у навчальному процесі початкової школи). Визначення важливої ролі педагогічної практики при формуванні знань і умінь у майбутніх вчителів початкової школи, застосовувати інтерактивну технологію у навчанні молодших школярів мало значення при фаховій підготовці у ВНЗ.

Саме через внесення у зміст підготовки майбутніх вчителів інтерактивної технології та проведення занять із застосуванням інтерактивних вправ дає можливість на виході з вузу одержати висококваліфікованого фахівця для загальноосвітньої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комар О. А. Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика : [монографія] / О. А. Комар. – Умань : РВЦ «Софія», 2010. – 326 с.
2. Комар О. А. Інтерактивні технології – технології співпраці / О. А. Комар // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С. 5–7.
3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.Н.П., 2002. – 136 с.
4. Кларін М. В. Инновации в мировой педагогике / М. В. Кларін. – М., 1995. – 203 с.